

УДК 332.14

*Кальницька М.А.,
канд. екон. наук, доц. кафедри міжнародних відносин,
Ужгородський національний університет*

ПРИНЦИПИ, НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Прогнозування соціально-економічного розвитку є складовою механізмом державного управління, а також одним з найвагоміших інструментів забезпечення досягнення цілей та реалізації завдань економічної політики держави. Застосування цих інструментів здійснюється на різних рівнях державного управління, які органічно взаємопов'язані один з одним та створюють єдину державну систему економічного прогнозування та програмування.

Необхідність прогнозування і планування в умовах ринкової економіки зумовлено, насамперед, діяльністю держави як суб'єкта ринкових відносин, нездатністю ринкової економіки до саморегулювання, особливо в період криз; суспільним характером виробництва; ускладненням міжнародних, міжгалузевих і регіональних зв'язків; необхідністю підтримання раціональних пропорцій в народному господарстві.

Як наслідок вище зазначеного, на сучасному етапі зростає актуальність дослідження принципів, на яких базується державне регулювання програм соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, які стосуються дослідження принципів державного регулювання програм соціального розвитку, досліджували такі вчені, як: Р. Баркер [1],

С. І. Богуславська [2], О. І. Іляш [3], А. Б. Качинський [4], В. І. Когут [5], А. І. Сухоруков [8], М. В. Туленков [9] та ін. Однак у більшості наукових досліджень мало уваги приділено саме обґрунтуванню теоретичних та методологічних положень щодо принципів, напрямів реалізації та цілей державної політики забезпечення соціального розвитку. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та методологічних положень щодо принципів, напрямів реалізації та цілей державної політики забезпечення соціального розвитку, що дасть змогу виробити чітку та прозору систему формування розвиненої стабільної державної політики забезпечення соціального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними принципами, на яких базується державне регулювання програм соціального розвитку, є наступні:

– принцип цілісності - забезпечується розробкою взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць на коротко- та середньостроковий періоди;

– об'єктивності - полягає в тому, що прогнозні і програмні документи економічного і соціального розвитку України розробляються на основі даних органів державної статистики, уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також звітних даних із офіційних видань Національного банку України;

– науковості - забезпечується розробленням прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку на науковій основі, постійним удосконаленням методології та використанням світового досвіду в галузі прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку;

– гласності - полягає в тому, що прогнозні і програмні документи економічного і соціального розвитку доступні для громадськості; відбувається інформування про цілі та пріоритети. Показники цих документів забезпечують суб'єктів підприємницької діяльності необхідними орієнтирами для планування власної виробничої діяльності;

– самостійності - полягає в тому, що місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розробку, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку забезпечує координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– прогнозування - розроблення програм соціального розвитку забезпечує координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– рівності - полягає в дотриманні прав та врахуванні інтересів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання всіх форм власності та ін. [2].

Дотримання перелічених принципів дасть змогу виробити чітку та прозору систему формування розвиненої стабільної державної політики забезпечення соціального розвитку.

Своєю чергою зазначимо, що цілі державної політики забезпечення соціального розвитку на сучасному етапі включають нові акценти, викликані не лише глобалізаційними тенденціями, але й демократизацією та розвитком громадянського суспільства, а саме:

– збереження та захист фізичного, духовно-етичного та інтелектуального потенціалу країни;

– створення ефективної системи мотивації на ринку праці, що має одним із завдань орієнтацію на розширене відтворення «людського капіталу»;

– формування передумов (соціально-економічних, суспільно-політичних, інституціональних) для прояву громадянської активності та підприємницької ініціативи з метою реалізації своїх інтересів, задоволення потреб і розвитку особистості [3].

Реалізація перелічених цілей державної політики забезпечення соціального розвитку створює передумови для формування потужного громадянського суспільства, реальної демократії та особистої свободи громадянина.

Ключові питання, за якими формується державна політика забезпечення соціального розвитку (підвищення добробуту та якості життя населення, формування економічних стимулів як соціальних передумов), вирішуються більшою мірою на регіональному рівні. Зважаючи на посткризовий період розвитку економіки, соціальна політика пріоритетом ставить матеріальні, а не духовні проблеми: розвиток охорони здоров'я, соціального захисту, житлового господарства, соціально-побутового обслуговування громадян.

Меншою мірою увага приділяється розвитку освіти та культури, хоча ці напрями також входять до сфери відповідальності держави в сфері забезпечення соціального розвитку. На посттрансформаційних етапах розвитку держави суб'єкти соціальної політики (усіх рівнів ієрархії управління) концентрують зусилля в соціальній сфері на основних напрямках, що належать до соціально-матеріальних, а не духовних:

– створення передумов для зростання доходів, зменшення диференціації при паралельному збільшенні зарплати, завершенні пенсійної реформи для вдосконалення пенсійного забезпечення, посилення адресної соціальної допомоги;

– зниження рівня бідності, мінімізації граничної бідності та посилення соціальної безпеки громадян [4].

Перелічені напрями реалізації державної політики забезпечення соціального розвитку втілюються на різних рівнях, що стосується однаково як розробки, так і втілення. Так, у структурі соціальної політики держави прийнято виділяти три рівні: національний, регіональний, локальний. Усі три рівні повинні перебувати у постійній взаємодії, взаємообумовлюватися та становити нерозривну єдність.

Зважаючи на такий взаємодоповнюваний трирівневий процес, державна політика забезпечення соціального розвитку виступає своєрідною «триединою соціальною політикою» (як її іноді називають) вже на етапі свого формування як тристоронній механізм розробки та впровадження вирішення соціальних проблем за принципом взаємного узгодження [5]. Така тристороння взаємодія розкривається через застосування принципу цілісності, який виявляється через спільну реалізацію соціальної політики на усіх трьох рівнях.

Цілісність такої трирівневої системи виявляється через існування інтегральної структури, сформованої з окремих частин, які перебувають в нероздільній єдності, таким чином становлячи цю нерозривну єдність. Принцип системності тут розкривається на основі об'єднання рівнів з гармонізацією інтересів кожного та визначенні повноважень та пріоритетів.

На кожному з рівнів пріоритетом є реалізація ключових функцій державної політики забезпечення соціального розвитку:

– протидія тенденції погіршення демографічної ситуації, гострим проявам депопуляції населення в низці регіонів;

– запобігання масової бідності населення, особливо слаборозвинених і депресивних регіонів, стримування процесу майнового розшарування на найбідніших і найбагатших;

– мінімізація негативних наслідків масового безробіття, особливо в депресивних районах та зважаючи на становище внутрішньо переміщених осіб;

– вживання додаткових заходів стосовно населення, що потрапило в важке становище;

– цілеспрямована допомога населенню, що опинилося в кризовому становищі.

Перелічені пріоритети перегукуються найбільше з тими визначеннями державної політики забезпечення соціального розвитку, де вона виступає частиною політики держави, яка своїми діями пом'якшує негативні наслідки індивідуальної і соціальної нерівності, соціально-економічних потрясінь у суспільстві [6].

Тут варто зазначити, що пріоритетність напрямів державної політики забезпечення соціального розвитку визначається в конкретний історичний період розвитку держави та є національно обумовленою. Як зазначає Баркер Р., «...принципи та дії є результатом звичаїв та цінностей суспільства і великою мірою визначають розподіл ресурсів і рівень добробуту його людей» [1]. Своєю чергою Спікер Р. наголошує, що «...соціальна політика не є наукою, що вивчає класи, сім'ю, расу чи стать, тому що ці теми, скоріше є сферою інтересів соціології. Але вивчення цих проблем необхідне для розуміння політики та вирішення різноманітних проблем» [7, с. 6]. Державна політика забезпечення соціального розвитку передбачає створення відповідної концепції на основі використання даних соціології, соціальної статистики та соціологічних досліджень, а також аналіз світового досвіду соціального розвитку та застосування моделей соціальної політики [7]. Науковець також додає, що найбільш актуальними проблемами соціальної політики країн-світових лідерів, з їх розвиненими та стабільними соціальними структурами, відносинами та нормами є боротьба з бідністю, поганими житловими умовами, психічними хворобами, інвалідністю, що не робить соціальну політику менш економічно розвинених держав надто відмінною від високорозвинених.

На основі аналізу робіт українських та зарубіжних вчених можна зробити висновок, що державна політика забезпечення соціального розвитку, виступаючи регулятором соціальних процесів, має чітку прив'язку до конкретного історичного етапу, а об'єкт дослідження соціальної політики натомість є соціальні процеси країн, які переходять з однієї в іншу стадію розвитку [8, с. 25].

Незважаючи на різні рівні пріоритетності вирішення соціальних питань, при виробленні пріоритетних напрямів соціальної політики важливо забезпечувати оптимальне поєднання економічної та соціальної політики усіх рівнів: національного, регіонального, локального. Для кожного з цих рівнів принципи державної політики забезпечення соціального розвитку будуть універсальними, а основними серед них виокремимо: всеохопність з обов'язковою диференційованістю в підходах до різних соціальних груп; гнучкість і динамічність; адресність допомоги; соціальне партнерство; об'рунтованість науково сформульованих соціальних нормативів і стандартів [9].

Забезпечення державою політики соціального розвитку повноцінно реалізується через безпосередній вплив на соціальні підсистеми, а насамперед – через соціальну спрямованість економіки. Якщо проблемною, безсистемною, слабкою є економічна політика держави, то неможливо

сформувати сильну соціальну політику, оскільки вона тісно вплетена в систему та взаємозв'язки економічної політики.

Отже, державна політика забезпечення соціального розвитку виконує важливі функції регулювання суспільних відносин, взаємодії та існування соціальних спільнот, зокрема:

- формування цілісності соціальної системи та підтримання стабільності суспільства;
- соціальна інтеграція через проведення соціальної політики, що дає громадянину незалежно від соціального стану, етнічного походження, статі чи стану здоров'я можливість бути «своїм» у суспільстві та реалізовувати свій соціальний потенціал;
- соціальна адаптація, що залучає суб'єктів соціальної політики до взаємодії та допомоги іншим громадянам і соціальним групам, які не мають змоги повноцінно долучатися до суспільного виробництва та інших видів суспільно корисної діяльності;
- підтримка соціальної динамічності для гарантування безперервного розвитку особистих якостей громадянина та соціальної групи, способів їхнього життя;
- вдосконалення соціальної інфраструктури, незалежно від періоду розвитку та політичної ситуації в країні, оскільки завдяки її реалізації можливо досягнути поставлених соціальною політикою держави цілей [9].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, прогнозування соціально-економічного розвитку є одним з найвагоміших інструментів забезпечення досягнення цілей та реалізації завдань економічної політики держави.

Основною метою державної політики в соціальній сфері є створення умов для функціонування соціальної політики згідно із стратегією економічного розвитку, спрямованою на забезпечення належного рівня та якості життя населення, покращення демографічних показників, розвиток трудових ресурсів, відновлення освітнього та наукового потенціалу. Проте в сучасних умовах акцент переноситься на посилення соціального захисту, реформування системи соціального забезпечення – пенсійних виплат, страхування, розвитку адресної допомоги.

Бібліографічний список

1. Баркер Р. Словарь социальной работы / Р. Баркер. – М. : Изд-во «Логос», 1994. – 645 с.
2. Богуславська С.І. Соціальна політика в умовах ринкових відносин / С.І. Богуславська // Фінансовий простір. - 2013. – № 2 (10). – С. 106-110.
3. Іляш О.І. Трансформації системи соціальної безпеки України: регіональний вимір : [монографія] / О.І. Іляш. – Львів : ПАІС, 2012. – 592 с.
4. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А.Б. Качинський. – К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. – 104 с.
5. Когут В.І. Чинники формування моделей соціальної політики в контексті проблеми взаємодії державних і недержавних організацій соціальної сфери / В.І. Когут // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2015. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/9.pdf.
6. Колот А. Асиметрії розвитку соціально-трудової сфери: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / А. Колот // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 8. – С. 3-11.
7. Спікер П. Соціальна політика. Теми та підходи / П. Спікер ; [пер. з англ.]. – К. : Фенікс, 2000. – 400 с.
8. Сухоруков А.І. Національна економічна безпека : [монографія] / А.І. Сухоруков, С.З. Мошенський, О.М. Петрук ; [за ред. А.І. Сухорукова]. – Житомир : ПП «Рута», 2010. – 384 с.
9. Туленков М.В. Соціальна політика в Україні : [навч.-метод. розробка] / М.В. Туленков. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 35 с.

References

1. Barker, R. (1994), *Slovar sotsialnoy raboty* [Dictionary of social work], Izd-vo "Logos", Moscow, Russia, 645 p.
2. Bohuslavska, S.I. (2013), "A social policy is in the conditions of market relations", *Finansovyi prostir*, no. 2 (10), pp. 106-110.
3. Iliash, O.I. (2012), *Transformatsii systemy sotsialnoi bezpeky Ukrainy: rehionalnyi vymir* [Transformations of the system of social safety of Ukraine: regional measuring], monograph, PAIS, Lviv, Ukraine, 592 p.
4. Kachynskiy, A.B. (2013), *Indykatory natsionalnoi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia yikh hranychnykh znachen* [Indicators of national safety: determination and application of them maximum values], monograph, Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, Kyiv, Ukraine, 104 p.

5.Kohut, V.I. (2015), "Factors of forming of models of social policy are in the context of problem of co-operation of state and non-state organizations of social sphere", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*, no. 1, available at: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/9.pdf (access date January 25, 2018).

6.Kolot, A. (2011), "Asymmetries of development of social labour sphere: foreign experience and domestic realities", *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 8, pp. 3-11.

7.Spiker, P. (2000), *Sotsialna polityka. Temy ta pidkhody* [Social policy. Themes and approaches], Pheniks, Kyiv, Ukraine, 400 p.

8.Sukhorukov, A.I., Moshenskyi, S.Z. and Petruk, O.M. (2010), *Natsionalna ekonomichna bezpeka* [National economic security], monograph, PP «Ruta», Zhytomyr, Ukraine, 384 p.

9.Tulenkov, M.V. (2010), *Sotsialna polityka v Ukraini* [Social policy in Ukraine], IPK DSZU, Kyiv, Ukraine, 35 p.

Кальницька М.А. ПРИНЦИПИ, НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Мета. Обґрунтування теоретичних та методологічних положень щодо принципів, напрямів реалізації та цілей державної політики забезпечення соціального розвитку, що дасть змогу виробити чітку та прозору систему формування розвинутої стабільної державної політики забезпечення соціального розвитку.

Методика дослідження. В основу досліджень роботи покладені як загальнонаукові (аналіз, спостереження), так і спеціальні методи пізнання. Методи аналізу і спостереження використані для дослідження принципів, напрямів реалізації державної політики забезпечення соціального розвитку. Методи пізнання використані для обґрунтування цілей державної політики забезпечення соціального розвитку.

Результати. Зазначено, що принципи державної політики забезпечення соціального розвитку дають змогу виробити чітку та прозору систему формування розвинутої стабільної державної політики забезпечення соціального розвитку. Цілі державної політики забезпечення соціального розвитку на сучасному етапі включають нові акценти, викликані не лише глобалізаційними тенденціями, але й демократизацією та розвитком громадянського суспільства. Напрями реалізації державної політики забезпечення соціального розвитку втілюються на різних рівнях, що стосується однаково як розробки, так і втілення. Доведено, що три рівні соціальної політики держави (національний, регіональний, локальний) повинні перебувати у постійній взаємодії, взаємообумовлюватися та становити нерозривну єдність.

Наукова новизна. Обґрунтовано позиції стосовно того, що, незважаючи на різні рівні пріоритетності вирішення соціальних питань, при виробленні пріоритетних напрямів соціальної політики важливо забезпечувати оптимальне поєднання економічної та соціальної політики усіх рівнів: національного, регіонального, локального, що дасть змогу виробити чітку та прозору систему формування розвинутої стабільної державної політики забезпечення соціального розвитку.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можуть бути запропоновані для модернізації системи соціальної сфери на посттрансформаційному етапі розвитку економіки та сприятимуть виробленню чіткої та прозорої системи формування розвинутої стабільної державної політики забезпечення соціального розвитку.

Ключові слова: соціальна сфера, соціальний розвиток, державна політика, соціальна інфраструктура, соціальна адаптація, соціальна інтеграція.

Kalnytska M.A. PRINCIPLES, DIRECTIONS OF REALIZATION AND PURPOSE OF PUBLIC POLICY OF PROVIDING OF SOCIAL DEVELOPMENT

Purpose. A ground of theoretical and methodological positions in relation to principles, directions of realization and aims of public policy of providing of social development which will enable to produce the clear and transparent system of forming of the developed stable public policy of providing of social development.

Methodology of research. In basis of researches works are fixed both scientific (analysis, supervision) and special, methods of cognition. The methods of analysis and supervision are used for research of principles, directions of realization of public policy of providing of social development. The methods of cognition are used for the ground of aims of public policy of providing of social development.

Findings. It is marked that principles of public policy of providing of social development enable to produce the clear and transparent system of forming of the developed stable public policy of providing of social development. The aims of public policy of providing of social development on the modern stage include new accents, caused not only tendencies but also democratization and development of civil society.

Directions of realization of public policy of providing of social development are incarnated on different levels, that touches both development and embodiment identically. It was proved that the three levels of social policy of the state (national, regional, local) must be in constant interaction, interconnected and form an inseparable unity.

Originality consists in the ground of position in relation to that without regard to the different levels of priority of decision of social questions, at making of priority directions of social policy it is important to provide optimum combination of economic and social policy of all levels: national, regional, local, that will enable to produce the clear and transparent system of forming of the developed stable public policy of providing of social development.

Practical value. Research results can be the systems of social sphere offered for modernization on the development of economy and will be instrumental in making of the clear and transparent system of forming of the developed stable public policy of providing of social development.

Key words: social sphere, social development, public policy, social infrastructure, social adaptation, social integration.

Кальницка М.А. ПРИНЦИПЫ, НАПРАВЛЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ И ЦЕЛИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Цель. Обоснование теоретических и методологических положений относительно принципов, направлений реализации и целей государственной политики обеспечения социального развития, которое даст возможность произвести четкую и прозрачную систему формирования развитой стабильной государственной политики обеспечения социального развития.

Методика исследования. В основу исследований работы положены как общенаучные (анализ, наблюдение), так и специальные, методы познания. Методы анализа и наблюдения использованы для исследования принципов, направлений реализации государственной политики обеспечения социального развития. Методы познания использованы для обоснования целей государственной политики обеспечения социального развития.

Результаты. Отмечено, что принципы государственной политики обеспечения социального развития дают возможность произвести четкую и прозрачную систему формирования развитой стабильной государственной политики обеспечения социального развития. Цели государственной политики обеспечения социального развития на современном этапе включают новые акценты, вызванные не только глобализационными тенденциями, но и демократизацией и развитием гражданского общества. Направления реализации государственной политики обеспечения социального развития воплощаются на разных уровнях, что касается одинаково как разработки, так и воплощения. Доказано, что три уровня социальной политики государства (национальный, региональный, локальный) должны находиться в постоянном взаимодействии, взаимообуславливаться и составлять неразрывное единство.

Научная новизна. Обосновано позицию относительно того, что, невзирая на разные уровни приоритетности решения социальных вопросов, при выработке приоритетных направлений социальной политики важно обеспечивать оптимальное сочетание экономической и социальной политики всех уровней - национального, регионального, локального, что даст возможность произвести четкую и прозрачную систему формирования развитой стабильной государственной политики обеспечения социального развития.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть предложены для модернизации системы социальной сферы на посттрансформационном этапе развития экономики и будут способствовать выработке четкой и прозрачной системы формирования развитой стабильной государственной политики обеспечения социального развития.

Ключевые слова: социальная сфера, социальное развитие, государственная политика, социальная инфраструктура, социальная адаптация, социальная интеграция.